

Степан Іванович ГАЛУШКА

аспірант, Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна"
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-6856-4964>
e-mail: stepangalyshka1@gmail.com

Олег Володимирович КАРПОВ

аспірант, Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна"
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-2469-3338>
e-mail: kovka77@gmail.com

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ НЕПОДАТКОВИХ ДОХОДІВ В УКРАЇНІ

У статті розкрито роль та проблематику визначення особливостей вирішення проблем неподаткових доходів в Україні для створення потужної бази для відновлення економіки нашої держави. Визначено, що сьгоднішня актуальність дослідження особливостей формування доходів бюджету за допомогою неподаткового механізму має суттєве значення для фінансової теорії і практики, оскільки його результати можуть дати відповідь на питання стосовно ефективності функціонування, а також перспектив розвитку цього механізму в умовах трансформаційних процесів.

Ключові слова: неподаткові доходи; бюджет; фінансова сфера; бюджетне право; податки

ВСТУП

Відповідно до положень Бюджетного кодексу України [1] доходами Державного та місцевих бюджетів України визнаються: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом і трансферти. Аналіз динаміки мобілізації доходів державного та місцевих бюджетів останніх років вказує на те, що провідним джерелом їх формування є податкові надходження (більше 70 %). Водночас дослідження особливостей формування доходів бюджету за допомогою неподаткового механізму має суттєве значення для фінансової теорії і практики, оскільки його результати можуть дати відповідь на питання стосовно ефективності функціонування, а також перспектив розвитку цього механізму в умовах трансформаційних процесів. Сьогодні за допомогою неподаткового механізму формується четверта частина доходів бюджету держави, що є досить потужною базою для відновлення економіки нашої держави в повоєнний період.

МЕТА статті – визначення особливостей вирішення проблем неподаткових доходів в Україні для створення потужної бази для відновлення економіки України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження базується на працях вітчизняних і зарубіжних вчених, а також на матеріалах періодичних видань, статистичних збірниках. Застосовано методи аналізу і синтезу, порівняння та узагальнення, а також низку інших методів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Неподаткові доходи є частиною доходів держави. Відомо багато визначень поняття державні доходи, проте загалом усі вони зводяться до того, що під державними доходами розуміють сукупність різних видів грошових надходжень до фондів держави, які використовуються нею для здійснення її завдань і функцій. Питання формування бюджетних доходів завжди перебували в епіцентрі уваги як науковців, прак-

тиків, так і ділових кіл громадськості, адже від обсягу їх мобілізації залежить виконання державою покладених на неї функцій і завдань. Водночас дослідження дохідної бази як державного, так і місцевих бюджетів здебільшого торкалося забезпечення мобілізації податкових надходжень, а також розподілу трансфертів з державного бюджету між окремими видами місцевих бюджетів. Тоді як питання мобілізації неподаткових надходжень до бюджетів усіх рівнів залишалось без належної уваги.

У Бюджетному кодексі України зазначено, що неподатковими надходженнями визнаються: доходи від власності та підприємницької діяльності; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності; інші неподаткові надходження [1]. Таке ж визначення дається і у великій кількості навчальної і наукової літератури з питань формування доходів бюджету. У цих визначеннях перераховуються тільки види неподаткових надходжень. Неподаткові доходи є частиною системи державних доходів. Єдність і диференціація всієї сукупності доходів зумовлюється єдністю економічного джерела утворення державних доходів – національного доходу, який створюється у сфері матеріального виробництва, і різноманітністю окремих видів доходів. Різноманітність видів державних доходів дає змогу класифікувати їх за багатьма критеріями, зокрема, за суб'єктами і об'єктами відносин, які виникають, бюджетним значенням, формами, методами і умовами залучення, територією стягнення коштів тощо. До неподаткових доходів належать державне мито, реєстраційні збори, плата за ліцензії та інші послуги, що надаються державою, збори до державних цільових фондів, надходження, пов'язані з використанням майна, яке є державною власністю (плата за спеціальне використання природних ресурсів, надходження від приватизації державного майна, орендна плата тощо), доходи штрафного та компенсаційного характеру, добровільні внески фізичних та юридичних осіб, доходи від проведення грошово-

речових лотерей тощо. Отже, склад такої групи державних доходів вельми неоднорідний. Саме тому неподаткові доходи відрізняються конкретними умовами акумуляції коштів, змістом, призначенням, але їх об'єднує одна ознака негативного плану: всі вони не є податками [2].

Проблема співвідношення податкових та неподаткових джерел формування бюджетів не є виключно новою. Різні аспекти цього явища аналізували ще радянські фахівці. Так, С.Д. Ципкін звертав увагу на те, що справляння обов'язкових платежів можна проводити двома засобами – податковим і неподатковим, а поділ доходу бюджету – на податкові і неподаткові, за методами вилучення коштів має значення не тільки для суто фінансової, але й для юридичної характеристики системи доходів [3, с. 40-41]. Дійсно, розподілення доходів на податкові та неподаткові дуже влучно відображають юридичну характеристику системи бюджетних доходів. Справа в тому, що за цього підходу акцентується увага на розмежуванні юридичних режимів забезпечення надходжень. Так, підставою справляння податків є безпосередньо виконання податкового обов'язку, тоді як для неподаткових надходжень підставою може бути низка інших обставин.

Наукові діячі, політики, економісти, аналізуючи зростаючу роль неподаткових надходжень зведеного бюджету, вказують на те, що це негативне явище, яке відображає низький рівень розвитку системи оподаткування, розвиток тіньового сектора економіки, наявність корупційних схем ухилення від сплати податків і зборів, низьку якість роботи органів державної податкової служби тощо [4, с. 9-10]. В. Федосов, характеризуючи тенденцію до зростання ролі неподаткових надходжень у доходах бюджету, сумнівається в її характеристиці як позитивного явища. Він стверджує: По-перше, вона є результатом економічної кризи – рівень виробленого ВВП (основного джерела податкових доходів) настільки низький, що не дає змогу забезпечити надходження достатніх доходів до бюджету. По-друге, це свідчення вкрай низької ефективності податкової системи і податкової служби. [5, с. 250]. Неподаткові доходи не залежать від доходу (прибутку) платника, не пов'язані з результатами його господарської діяльності – ця особливість властива податкам. Під час стягнення неподаткових доходів застосовуються як обов'язкові (примусові) методи мобілізації фінансових ресурсів, так і добровільні методи, які нехарактерні для податків. Значна кількість неподаткових доходів (державне мито, різноманітні збори, плати, штрафи тощо) сплачується одноразово при зверненні до держави (уповноважених нею органів) за вчиненням певної дії на користь платника, тоді як податки стягуються регулярно, періодично, у точно встановлені законодавцем строки.

В.В. Левкович визначає такі ознаки неподаткових доходів. Вони надходять як у бюджети, так і у державні цільові фонди, а також на рахунки державних організацій, які вчиняють певні дії на користь платників. Неподаткові надходження мають здебільшого цільовий, відплатний або компенсаційний характер. По-третє, неподаткові надходження не залежать від доходу (прибутку) платника. Коло їх платників є більш вузьким. Методи мобілізації неподаткових надходжень

є як обов'язковими, так і добровільними. По-шосте, нерегулярність, непостійність сплати податкових надходжень. Фактом виникнення правовідносин стосовно сплати платежу може служити волевиявлення платника. Стороною у правовідносинах з приводу сплати платежу може виступати неспеціалізований фінансовий орган [6, с. 42].

Сутність неподаткових надходжень полягає у тому, що вони відображають сукупність розподільних відносин, пов'язану з формуванням централізованого фонду грошових коштів держави шляхом непримусового відчуження частини грошових доходів і нагромаджень юридичних і фізичних осіб. У цьому визначенні підкреслюється, що неподаткові надходження є однією з форм акумуляції коштів до централізованого грошового фонду держави. Процес акумуляції коштів пов'язаний з розподілом і перерозподілом ВВП за допомогою непримусового вилучення частини доходів і нагромаджень окремих суб'єктів розподільних відносин, до яких належать юридичні і фізичні особи. Під неподатковим механізмом мобілізації доходів бюджету розуміємо сукупність методів, інструментів і важелів, за допомогою яких забезпечується спрямування конкретного виду неподаткових надходжень до бюджету. На відміну від податкового механізму, який застосовує загальні для всіх податків елементи, неподатковий механізм характеризується сукупністю механізмів справляння кожного окремо взятого виду надходжень. Спільними для усіх складників цього механізму, на нашу думку, є методи, до яких відноситься планування, оперативне управління і контроль. На нашу думку, мобілізація неподаткових надходжень, на відміну від податкових, ґрунтується на таких принципах, як рівність, недопущення будь-яких проявів дискримінації, економічна обґрунтованість, компетенція, єдиний підхід, доступність. Платниками неподаткових доходів можуть виступати як підприємства та організації, так і окремі громадяни. Підприємства і громадяни стають платниками неподаткових доходів у більшості випадків у зв'язку зі своїм волевиявленням, звертаючись до відповідних державних органів за вчиненням певних дій, за одержанням деяких видів державного майна, купуючи білети грошово-речової лотереї тощо. Правовою підставою для стягнення податку навпаки не є звернення будь-якої особи до державної установи чи посадової особи, що породжує певну дію з їхнього боку. Податок стягується з цієї особи незалежно від її волевиявлення, тому що держава визнає за необхідне вимагати від неї пожертви на користь держави для покриття державних видатків та у зв'язку з тим, що ця особа володіє певним майном, одержує доходи.

Вкрай важливим є необхідність внести корективи у вітчизняне законодавство з метою розмежування податкових і неподаткових платежів, зважаючи на методи та механізми їх мобілізації до бюджету, а також найбільш суттєвий характер неподаткових платежів – це еквівалентні взаємовідносини їх платників з державою. В період економічного спаду, фінансово-економічної кризи та з метою подолання її негативних наслідків питання наповнення державної скарбниці стоїть як ніколи гостро. Саме тому у ситуації, що склалася, неподаткові надходження до бюджету та можливі резерви їх зростання стануть додатковим фінансовим

ресурсом забезпечення виконання функцій державою.

ВИСНОВКИ

Можливість залучення додаткових фінансових ресурсів до бюджету держави в умовах фінансово-економічної кризи у країні дасть змогу частково компенсувати втрати бюджету від недостатніх надходжень податкових платежів. А тому дослідження теоретичних та практичних аспектів справляння неподаткових платежів до бюджету є актуальним і своєчасним. Неподаткові надходження виступають як сукупність розподільчих відносин примусового, обов'язкового характеру, які виникають між державою та юридичними і фізичними особами з приводу формування централізованих фондів грошових коштів (державного і місцевих бюджетів) із застосуванням неподаткового механізму мобілізації платежів з метою подальшого їх використання для задоволення суспільних потреб.

даткові надходження виступають як сукупність розподільчих відносин примусового, обов'язкового характеру, які виникають між державою та юридичними і фізичними особами з приводу формування централізованих фондів грошових коштів (державного і місцевих бюджетів) із застосуванням неподаткового механізму мобілізації платежів з метою подальшого їх використання для задоволення суспільних потреб.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. *Відом. Верховної Ради України*. 2010. № 50–51. Ст. 57.
2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755–VI. *Офіційний вісник України*. 2010. Т. 1. № 92. Ст. 9.
3. Цыпкин С. Д. Доходы государственного бюджета СССР. Правовые вопросы. М., 1973. 221 с.
4. Бригинец А.А. Правовое обеспечение бюджетной безопасности государства как структурного элемента финансовой безопасности государства. *Legea si Viata*. 2016. № 11/2 (299). С. 9–12.
5. Федосов В., Опарин В., Львович С. Финансова реструктуризация в Украине: проблемы и направления: монография. Київ, 2002. 387 с.
6. Левкович В. Поняття і правова природа неподаткових надходжень. *Фінанси України*. 2004. № 10. С. 41–42.

References

1. Budget Code of Ukraine dated July 8, 2010 No. 2456-VI. *News of Verkhovna Rada of Ukraine*. 2010. No. 50–51. Art. 57. (in Ukrainian).
2. Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 02.12.2010 No. 2755–VI. *Official Bulletin of Ukraine*. 2010. Vol. 1. No. 92. Art. 9. (in Ukrainian).
3. Tsyppkin S.D. Revenues of the state budget of the USSR. *Legal issues*. Moscow, 1973. 221 p. (in Russian).
4. Briginets A.A. Legal support of the state's budgetary security as a structural element of the state's financial security. *Legea si Viata*. 2016. No. 11/2 (299). pp. 9–12. (in Russian).
5. Fedosov V., Oparin V., Lovochkin S. *Financial restructuring in Ukraine: problems and directions: monograph*. Kyiv, 2002. 387 p. (in Ukrainian).
6. Levkovych V. Concept and legal nature of non-tax revenues. *Finances of Ukraine*. 2004. No. 10. pp. 41–42. (in Ukrainian).

Stepan HALUSHKA

postgraduate student, Open International University of Human Development "Ukraine"
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-6856-4964>
e-mail: stepangalyshka1@gmail.com

Oleh KARPOV

postgraduate student, Open International University of Human Development "Ukraine"
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-2469-3338>
e-mail: kovka77@gmail.com

LEGAL PROBLEMS OF DETERMINING NON-TAX INCOME IN UKRAINE

The paper reveals the role and problems of determining the specifics of solving the problems of non-tax revenues in Ukraine in order to create a powerful base for the recovery of the economy of our country. It is determined that the study of the peculiarities of the formation of budget revenues with the help of a non-tax mechanism is of significant importance for financial theory and practice, since its results can provide answers to questions about the effectiveness of functioning, as well as prospects for the development of this mechanism in the conditions of transformational processes. The question of the formation of budget revenues has always been in the epicenter of the attention of both scientists, practitioners, and business circles of the public, because the extent of their mobilization depends on the performance of the functions and tasks assigned to it by the state. At the same time, the study of the revenue base of both the state and local budgets mostly concerned the provision of tax revenue mobilization, as well as the distribution of transfers from the state budget between individual types of local budgets. While the question of mobilization of non-tax revenues to the budgets of all levels remained without due attention. It is extremely important to make adjustments to the domestic legislation in order to distinguish between tax and non-tax payments, taking into account the methods and mechanisms of their mobilization to the budget, as well as the most significant nature of non-tax payments - the equivalent relationship of their payers with the state. In the period of economic recession, financial and economic crisis and in order to overcome its negative consequences, the issue of filling the state treasury is more acute than ever. The possibility of attracting additional financial resources to the state budget, in the conditions of the financial and economic crisis in the country, will make it possible to partially compensate for budget losses from insufficient income from tax payments. Non-tax revenues act as a set of distributional relations of a coercive, mandatory nature, which arise between the state and legal entities and individuals due to the formation of centralized funds of money (state and local budgets) with the use of a non-tax mechanism for mobilizing payments with the aim of their further use to meet public needs.

Keywords: non-tax income, budget, financial sphere, budgetary law, taxes